Regler for kåring av værlam 2022

§ 1 Avlstiltaket «kåring av værlam»

Avlstiltaket «kåring av værlam» har som formål å kvalitetssikre værlam for bruk i saueavlen.

Norsk Sau og Geit (NSG) er ansvarlig for avlstiltaket. Regler for kåring av værlam utarbeides av Avlsrådet for sau i NSG og fastsettes av styret i NSG.

NSGs fylkeslag er ansvarlig for at det gis et tilbud om kåring av værlam i fylket. Fylkeslaget skal oppnevne én kåringsansvarlig og informerer NSG om hvem som er oppnevnt.

Kåringsansvarlig bestemmer hvor det skal holdes kåringssjå, hvem som skal være lokalt ansvarlig for gjennomføring av kåringssjået (et lokallag av NSG og/eller en værering), og oppnevner styrer og dommer(e) for kåringssjået.

Kåringsansvarlig kan, i samråd med avlsutvalget/styret i fylkeslaget, bestemme at det skal avholdes gårdskåring i stedet for kåringssjå der dette er ønskelig ut fra smittehensyn og/eller økonomiske hensyn. Kåringsansvarlig kan også i spesielle tilfeller gi tilbud om gårdskåring til enkeltmedlemmer.

Fylkeslaget er ansvarlig for økonomien i avlstiltaket kåring. Som hovedregel skal innkrevd kåringsavgift dekke kostnadene med kåring og opplæring av dommerne, men fylkeslaget kan velge å støtte tiltaket. Fylkeslaget fastsetter kåringsavgifta for å kåre på kåringssjå og ved gårdskåring.

Kåringsavgifta skal være per kåra værlam (ikke per stilte lam).

Fylkeslaget fastsetter også godtgjøringen som gis til kåringsdommerne og andre tillitsvalgte.

§ 2 Kåringssjå

Offentlige krav
Kåringssjå for værlam krever melding til Mattilsynet[1]. Kåringsansvarlig i fylket eller lokal arrangør må seinest 7 dager før sjået sende melding til Mattilsynet lokalt med informasjon som beskrevet i Dyrehelseforskriften § 10.

Styrer, dommere og utstillere må rette seg etter retningslinjer og påbud som Mattilsynet gir.

[1] Dyrehelseforskriften § 10 Dyreansamlinger og åpne gårder

Godkjent av styret i Norsk Sau og Geit 24. august 2022

Buskaper der Mattilsynet har båndlagt sauen på grunn av smittsom sjukdom, kan ikke møte på kåringssjå. Slike buskaper tilbys gårdskåring, men lammene som kåres skal kun brukes i egen besetning. Dette anmerkes på kåringsbeviset.

Småfenæringa sine egne krav
Kåringssjået må gjennomføres på en slik måte at det blir minst mulig risiko for spredning av sjukdom som smitter ved direkte kontakt mellom dyr, eller indirekte gjennom overføring med luft, avføring, jord/strø, innredning, felles drivgang/binge, dommere osv.

Sjuke eller skadde dyr får ikke møte på kåringssjå.

Enkelte gårder får ikke møte på kåringssjå grunnet forhold som ikke er knyttet til saueholdet på gården [2]. Slike gårder tilbys gårdskåring. Lammene som kåres skal kun brukes i egen besetning. Dette anmerkes på kåringsbeviset. Dette gjelder gårder som har:

- Kameldyr: Har eller har hatt kameldyr etter 15.09.2021 (lama, alpakka osv.)
- Storfe: Restriksjoner for ringorm på storfe

Gårder som har importert *levende småfe eller andre drøvtyggere* etter tillatelse fra Mattilsynet og i samsvar med KOORIMP sine krav, kan ikke kåre værlam før tidligst 18 måneder etter at importen fant sted. Har importen ikke vært i henhold til Mattilsynet og/eller KOORIMP sine krav, utestenges gården fra kåring i 5 år. Buskaper som har dyr som stammer fra gårder som nevnt over, får heller ikke kåre værlam før karantenetida for importbesetningen er over.

Gårder som har importert *sæd eller embryo fra drøvtyggere* i strid med Mattilsynet og/eller KOORIMP sine krav, utestenges fra kåring i 5 år. Buskaper som bruker sæd eller embryo som nevnt over, eller får dyr fra gården som importerte, får heller ikke kåre værlam før karantenetida for importbesetningen er over.

Gjennomføring av kåringssjået
Dyra skal være på utstillingsplassen til fastsatt tid. Utstiller må selv sørge for stell og fôr til egne dyr. Arrangøren tar ikke noe ansvar for utstilte dyr, utstillere eller andre som møter på sjået.

Arrangør og styrer for sjået må sikre at kåringsdommeren har gode arbeidsforhold, slik at dommeren kan foreta en grundig vurdering værlammene som stilles.

§ 3 Kåringsdommer

Godkjente kåringsdommere og aspiranter skal føres inn i NSG sitt register over kåringsdommere.

Det er fylkeslaget av NSG som har ansvaret for å holde et korps av kvalifiserte dommere for kåring i eget fylke.

En dommer faller for aldersgrensen ved fylte 67 år. Fylkeslaget kan dispensere fra denne regelen.

Dommeren godtgjøres for jobben av fylkeslaget etter fylkets satser.

[2] Styret i NSG har 30. juni 2022 opphevet vedtaket fra 2021 om at gårder med geit ikke kan stille på kåringssjå.

Kåringsdommeren skal dømme i samsvar med NSGs kåringsregler og instrukser gitt av Avlsrådet for sau, avlssjefen i NSG og kåringsansvarlig i fylket. Kåringsdommeren har et selvstendig ansvar for å holde seg oppdatert på gjeldende regelverk.

Det skal gå fram av kåringsbeviset hvilken kåringsdommer som har dømt dyret. Hvis to kåringsdommere går sammen om å dømme et dyr, skal en av dem være «hoveddommer» og stå som ansvarlig for dømmingen.

§ 4 Krav til utstiller av værlam til kåring

Det er fødebesetningen som stiller værlam til kåring.

Fødebesetningen må være medlem av Sauekontrollen, og alle dyr av den aktuelle rasen må være registrert i Sauekontrollen.

Eier av værlammet må være hovedmedlem i Norsk Sau og Geit (NSG).

Institusjoner/organisasjoner som stiller værlam til kåring (eks. NMBU, landbruksskoler) skal være hovedmedlem i NSG. Når samdrifter og aksjeselskap stiller værlam til kåring skal minst en av eierne i selskapet være hovedmedlem, eller så må selskapet være hovedmedlem.

Dyr som dyreeier vil stille til kåring, må meldes inn med nødvendig informasjon innen fastsatt tidsfrist. Innmelding skjer til styrer av sjået eller andre som er satt til å ta imot innmeldingene.

Det er utstillers ansvar å opplyse dommeren om forhold ved kåringskandidaten, og ved mora og faren til kandidaten, som kan ha betydning for om lammet skal kåres eller ikke. Når dyret stilles til kåring er det samtidig en garanti fra utstilleren om at han ikke kjenner til at dyret har arvelige defekter eller andre lyter som gjør at dyret ikke bør brukes i avl.

Utstiller må finne seg i at dyret blir undersøkt slik styrer og dommer krever det.

Styrer kan vise bort alle som gir uriktige opplysninger eller på annet vis forsøker å villede dommeren, eller som ikke følger styreren sine pålegg.

Samme dyret kan ikke stilles til kåring mer enn én gang.

§ 5 Generelle krav til værlam som skal kåres

Øremerker
Værlam til kåring skal være merket med ett merke i hvert øre i samsvar med Merkeforskriften.

Informasjon fra Sauekontrollen
Værlammet må være registrert i Sauekontrollen med rett individnummer, kjønn, rase, rasegodkjenning, fødselsdato, far, mor, høstveiedato og høstvekt seinest dagen før lammet skal kåres. Høstvekt skal også være registrert på resten av flokken.

Er opplysningene i Sauekontrollen feil eller mangelfulle *kan* styrer av sjået nekte utstiller å stille dyret til kåring.

Har dyret manglende eller feil opplysninger på kåringstidspunktet, skal det ikke tildeles kåringsnummer i NSGs kåringsdatabase og få kåringsmerke i øret før opplysningene er på plass og dokumenterer at dyret holder kravene til kåring. Dette gjelder også O-indekskravet der lammet må få beregnet ny indeks med grunnlag i korrekte opplysninger (kjønn, rase, alder, far, mor osv).

Innavl
Værlammet skal ikke være etter sammenparing av nære slektninger. Lammet skal vrakes hvis

- morfar til lammet også er far eller farfar til lammet, eller
- farmor til lammet også er mor eller mormor

Korrekt slektskap
Hovedregelen er at et lam som stilles til kåring, skal ha registrert mor og far i Sauekontrollen, og at far er kåra. Unntak fra denne regelen vil være angitt i rasens eget regelverk.

Hvis en gentest viser at oppgitt mor/far i Sauekontrollen ikke kan være biologisk mor/far, kan værlammet ofte bli tildelt en ny mor/far. Hvis ny mor/far kommer på plass etter at værlammet er kåret, skal lammet som forbli kåret. Unntaket fra denne regelen er hvis innavlsgraden blir for høy eller lammet er resultat av rasekryssing.

Hvis mor og/eller far forblir ukjent, skal lammet avkåres.

Mora
Mora til værlammet skal ha godt eksteriør (kropp, jur og spener), gode bruksegenskaper og gode morsegenskaper. Har mora noen gang hatt skjedeframfall, børframfall eller bukbrokk, eller har blitt hormonbehandlet for å komme i brunst, kan lammet ikke kåres.

Lammets fødsel og oppvekst
Værlammet skal være født normalt lett og ikke ha hatt behov for mye hjelp rett etter fødsel og i tida mot utslipp.

Kopplam skal som regel ikke kåres. Unntak kan gjøres for et værlam som selv har vært livskraftig og ikke trengt hjelp, men som har blitt tatt til kopplam som et ledd i driftsopplegget.

Lam som vennes fra ved beiteslipp som et ledd i driftsopplegget, kan kåres.

Testikler, bitt og andre funksjonelle egenskaper
Værlam som skal kåres må ha to normalt utvikla testikler, normalt bitt og på andre måter være funksjonelle dyr.

Kollet/hornet
De fleste norske sauerasene skal være kollet, og værlam med faste horn skal da ikke kåres. Unntaket fra denne regelen gjelder for raser der horn er innenfor rasestandarden. Dette er i så fall angitt i kåringsreglementet for rasen.

Uønskede mutasjoner
Myostatinmutasjonen hos NKS, myostatinmutasjonen hos spæl og genvarianten som gir gult fett, skal fjernes fra det norske saueholdet. Dette gjelder alle raser.

Finnevarianten som gir økt lammetall, skal fjernes fra alle raser bortsett fra NKS, der det er tillatt at avlsværer har varianten i enkel dose.

Værlam som får påvist en mutasjon som er uønsket, skal ikke kåres og skal ikke brukes i paring.

Kommer resultatet av gentesten etter kåring og den påviser en uønsket mutasjon, skal dyret ikke brukes i paring.

Et værlam som ut fra slekta mistenkes for å være bærer av en uønsket mutasjon, kåres på ordinært vis, men gis en merknad på kåringsskjemaet. Dette gjelder ikke for finnevarianten hos NKS.

Minimumskrav for å bli kåra
Stilles det værlam til kåring som ikke holder kravene nevnt i denne paragrafen, skal det vrakes.

§ 6 Kåring av de ulike rasene

Avlsrådet for sau fastsetter, etter å ha konsultert raselaget, et eget kåringsreglement for den enkelte rasen.

Værlammets rase i Sauekontrollen avgjør hvilket kåringsreglement som lammet skal kåres etter.

Er det motstrid mellom det generelle kåringsregelverket (Regler for kåring av værlam) og rasen sitt eget regelverk, skal rasen sitt eget regelverk ha fortrinn.

Rasens kåringsreglement angir hvilke elementer som kåringsdommeren skal bedømme. Hoved-regelen er at rasen vurderes etter 3, 4 eller 5 av elementene blant de 6 som er listet nedenfor.

- Bruksegenskaper
- Kropp
- Beinstilling
- Ullkvalitet
- Ullmengde
- Rasepreg

Ingen rase skal bedømme både bruksegenskaper og kropp.

Unntaksvis kan det også nyttes andre vurderingskriterier der dommer skal sette poeng.

Generelle krav
Følgende krav er generelle ved dømming, uavhengig av rase.

1. Bruksegenskaper
Bruksegenskaper faller i 2 grupper:

- Egenskaper ved værlammet som har betydning for væren sin egnethet i paring
- Egenskaper ved værlammet som nedarves og som har betydning for døtrenes egnethet som søyer/mødre og sønnenes egnethet som avlsværer.

Værlammets størrelse skal vurderes for å sikre at væren er stor nok til å pare voksne søyer ved starten av paringssesongen. Vurderes værlammet til å være stort nok, skal størrelsen ikke ha betydning for fastsettelsen av dommerpoenget for bruksegenskaper.

Ved fastsettingen av dommerpoenget for bruksegenskaper skal dommeren legge størst vekt på eksteriøre trekk som har betydning for søye og lam i forbindelse med lamming. Et dyr med gode bruksegenskaper har/er:

- Grann (ikke grov) beinbygning (vurder hode, skuldre og bein)
- Langt, bredt og hellende kryss
- Ikke lause bøger
- Ikke slakk rygg
- Høgstilt
- Godt lynne

Værlammets kjøttfylde skal ikke ha betydning for dommerpoenget for bruksegenskaper.

2. Kropp
Ved fastsetting av dommerpoenget for kropp skal dommeren ta utgangspunkt i rasebeskrivelsen for den aktuelle rasen. Rasebeskrivelsen og tilhørende dommerveiledning angir hvilke elementer som skal bedømmes under kropp, og hvilke som skal bedømmes under rasepreg.

Elementene som er listet under «Bruksegenskaper», skal bedømmes under «Kropp» for rasene som ikke dømmer «Bruksegenskaper».

Kjøttfylden kan vurderes under «Kropp». Dette går i så fall fram av rasens eget regelverk.

3. Beinstilling
Beina skal være tørre og velstilte, med gode leddvinkler, spesielt i kodeleddet. Klauvene skal være jevnstore, med jevn slitasje og med rette klauvvegger.

Bygningstrekk som beinlengde, høgstilt/lågstilt og grove/granne bein vurderes under bruksegenskaper eller kropp.

4. Ullkvalitet
Lammet skal vises med sin naturlige ullfell [3].

Ullkvaliteten vurderes etter kriteriene om er angitt i «Norsk ullstandard»[4]. Kåringsreglementet for den enkelte rasen gir nærmere krav til ullkvaliteten, og kravet kan være strengere eller mildere enn kravene til klasse 1 (beste klasse) i «Norsk ullstandard».

Dommeren må vurdere hele fellen for å se om preget og kvaliteten er i samsvar med rasestandarden.

Hvis dommeren gir 5, 6 eller 7 i dommerpoeng skal det skrives en merknad som begrunner ullkvalitetspoenget.

5. Ullmengde
Dommeren skal sette poeng ut fra antatt vekt på ullfellen.

6. Rasepreg
Rasens kåringsreglement gir retningslinjer for hvordan dommerpoenget for rasepreg skal settes.

Dommerpoeng
Skalaen for dommerpoengene går fra 5 til 10 (beste poeng), der 6 er minimum for å bli kåret ordinært. Settes poenget til 5 eller 6, så skal det skrives en merknad om hvorfor. Skriv også merknad hvis ullkvalitetspoenget settes til 7.

Sum kåringspoeng
Værlammet får beregnet «Sum kåringspoeng». Rasens kåringsreglement angir om O-indeksen skal være med i sumpoenget eller ikke, og angir minstekrav til sumpoenget for at værlammet skal kunne kåres.

Full bedømming av alle stilte lam
Alle værlam som stilles til kåring, skal få en fullstendig bedømming i samsvar med rasens kåringsreglement. Dette gjelder også lam som opplagt ikke vil bli godkjent.[5]

[3] Lammet må ikke klippes fra fødsel til kåring, verken helt eller delvis, og ullfellen må ikke farges.
[4] Animalia, Fagtjenesten for ull, Norsk ullstandard. Se: www.animalia.no

[5] Når utstilleren får en vurdering og en god begrunnelse for vrakede lam, øker dette troverdigheten og bygger kunnskap.

§ 7 Kåring på dispensasjon

I noen tilfeller kan det være nødvendig å kåre værlam som ikke holder ordinære krav til kåring. Dette kan være aktuelt hvis:

1. Etterspørselen etter kårede værlam innen rasen er stort i forhold til tilbudet, eller
2. En for stor andel av lammene innen en rase vrakes for en enkeltegenskap, eller
3. Værlammet etter en totalvurdering har så mange positive egenskaper at det bør kåres

Det er dommeren som avgjør om et lam skal kunne kåres på dispensasjon eller ikke, men dommeren må rette seg etter:

1. Kravene som er angitt i dette regelverket, og
2. Rasens kåringsreglement som gir minimumskrav til kåring på dispensasjon, og
3. Kåringsansvarlig i fylket sine retningslinjer for kåring på dispensasjon for rasen det aktuelle året. Fylkets krav til kåring på dispensasjon kan være strengere, men ikke mildere, enn dispensasjonsmuligheten som er fastsatt i rasens egne kåringsregler.

Hvis et lam kåres på dispensasjon, skal det skrives en klar begrunnelse for dette under merknader på kåringsbeviset. I spesielle tilfeller kan dispensasjonen begrenses til at «Lammet skal kun brukes i oppdretters egen besetning».

Et lam kan ikke kåres på dispensasjon hvis det må gis dispensasjon for mer enn én egenskap / ett krav.[6]

§ 8 Kåringsmerke, kåringsbevis og stambokføring

Ved kåring får værlammet et unikt kåringsnummer som er offisielt identitets- og stamboknummer for dyret. Dommeren merker værlammet som er kåra, med NSGs lilla kåringsmerke.

Et kåra værlam skal få utstedt et kåringsbevis der lammets kåringsnummer framgår, sammen med dommerpoeng og annen viktig informasjon om værlammet som avlsdyr.

Et kåra værlam skal føres inn i NSGs database over kårede værer. Styreren på sjået har ansvar for å se til at alle dømte lam blir registrert i databasen. Ved gardskåring er det dommeren sitt ansvar at væren blir registrert i databasen.

Hvert fylke har fått en 9-sifret nummerserie (tall uten mellomrom) for kåringsmerkene som vist i tabellen nedenfor. De 4 første sifrene i kåringsnummeret er fødselsåret (her merket xxxx), og de neste 2 sifrene forteller hvilket fylke værlammet er kåret i.

[6] Eksempel: Er far ikke kåra (krav hvor det kan gis dispensasjon hos noen raser) og sum kåringspoeng er for lav til å kåre lammet ordinært, kan lammet ikke kåres på dispensasjon.

Fylke	Kåringsnummerserie
Østfold	xxxx10501 – xxxx11500
Akershus	xxxx11501 - xxxx13000
Hedmark	xxxx13001 - xxxx20000
Oppland	xxxx20001 - xxxx25000
Buskerud	xxxx25001 - xxxx30000
Vestfold	xxxx30001 - xxxx32500
Telemark	xxxx32501 - xxxx35000
Aust-Agder	xxxx35001 - xxxx37500
Vest-Agder	xxxx37501 - xxxx40000
Rogaland	xxxx40001 - xxxx50000
Hordaland	xxxx50001 - xxxx55000
Sogn og Fjordane	xxxx55001 - xxxx60000
Møre og Romsdal	xxxx60001 - xxxx65000
Trøndelag - Sør	xxxx65001 - xxxx70000
Trøndelag - Nord	xxxx70001 - xxxx75000
Nordland	xxxx75001 - xxxx80000
Troms	xxxx80001 - xxxx85000
Finnmark	xxxx85001 - xxxx86000

NSG disponerer serien xxxx00001-xxxx09999 (tallet 0 i femte siffer) til værer som trenger et offisielt stamboknummer, men som ikke er kåra etter vanlige kåringsregler.

§ 9 Kvalitetsmønstring og gavepremier

Kvalitetsmønstring og gavepremier er et frivillig tiltak. Styreren skal informeres om dette før kåringssjået starter.

Skal det gjennomføres mønstring som innebærer samtidig vurdering av dyr fra forskjellige flokker, må smittevernreglene beskrevet i § 2, 4. avsnitt om gjennomføring av kåringssjået, ivaretas.

§ 10 Utfyllende regler

Avlsrådet for sau kan i helt spesielle tilfeller gi dispensasjon fra disse reglene. Dispensasjonen skal da gå foran det som står i dette regelverket.

Avlsrådet for sau kan utarbeide dommerinstruks.

§ 11 Klage

Kåringsdommerens avgjørelse er endelig, og det finnes ingen ankeinstans hvor utstiller kan be å få vurdert værlammet på nytt.

I tilfeller hvor en kåringsdommer innser at han ikke har dømt etter gjeldende regelverk eller har gjort en klar feil, kan kåringsdommeren korrigere sin egen bedømmelse.